

ESKİŞEHİR ODUNPAZARI EVLERİNİN CEPHE DİLİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Elif ATICI*

Özet

İletişim, dünya var olduğundan beri süregelmektedir ve iletişime geçmenin en kolay yolu dildir. Dil sayesinde duygularımızı ve düşüncelerimizi istediğimiz şekilde bir bağlam içerisinde gerçekleştiririz. Dil, kendini oluşturan öğelere ve dışavurumlara ayırlamaz. Bunların dışındaki öğeleri ve ilişkileri düzenleyen bir sistemdir. Bağlam burada önemli bir rol oynamaktadır. Mimarlık, iletişime geçtiğimiz bir yöntemdir; bu sebeple mimarlığın da kendine ait bir dili ve oluşum süreci vardır. Mimarlık da dil gibi, bağımsız ve ayrık kavramlardan oluşmaz. Mimar ya da izleyici, mimari öğeleri tanımaya çalıştıklarında, kendilerini, dili kullananlar gibi bir anlamsal çerçevede bulurlar. Mimari bir yapının okunabilirliğine bakılırken; bulunduğu bölgeden, konumundan, malzemesinden ve etrafındaki yapılardan ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bu sebeple, çalışma alanı olarak Eskişehir'in Odunpazarı ilçesinde bulunan Odunpazarı evleri seçilmiştir. Bu çalışmanın kurgusunu Alexander'ın *Pattern Language* kitabından referansla yapı kalıp dilini aktaran Kemal Aran'ın bakışı şekillendirmiştir. Yapıların benzerlikleri, farklılıkları, morfolojik yapısı ve dili ortaya konulmuş ve şablonlar oluşturulmuştur. Bu çalışma, literatür okuması ve yerinde tespitle desteklenerek yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: mimarlık, yerel mimarlık, mimari dil, cephe dili, Odunpazarı evleri

EXAMINATION OF ESKİŞEHİR ODUNPAZARI HOUSES THROUGH THE FAÇADE LANGUAGE

Abstract

Communication has been going on since the beginning of the world and language is the easiest form of communication. Through language, we express our feelings and ideas in the context we like. Language cannot be divided into its components and expressions. It is a system that regulates things and relationships outside of it. Context plays an important role here. Architecture is a method we use for communication; therefore, it has its own language and formation process. Similar to the language, architecture also does not consist of independent and discrete concepts. When architects or audiences try to identify

* Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir, Türkiye.
E-mail: mimelif92@gmail.com.

Bu çalışmadaki değerli katkıları için, Anadolu Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Berna ÜSTÜN'e teşekkürü borç bilirim.

architectural objects, they find themselves in a semantic framework, such as those who use language. When the readability of an architectural structure is examined; it is not possible to dissociate it from the area in which it is located, its location, its materials and its surroundings. Therefore, Odunpazarı Houses located in the Odunpazarı district of Eskişehir were selected as the area for the study. The abstract thought of this study has been shaped by the approach of Kemal Aran, who referred to Alexander's "Pattern Language" book and conveyed the structure pattern language. Similarities, differences, morphological structures and language of these constructions were identified and templates were created. This study was carried out by reading the literature and supporting it with on-the-spot findings.

Keywords: *architecture, local architecture, architectural language, facade language, Odunpazarı houses*

1 - Giriş

Ö. Naci Soykan hiç kimsenin önce evin bir ayrıntısını yapıp, daha sonra başka bir iç bölümünü yapmaya kalkışmadığını söyleyerek, bu şekilde yapılması sonucunda ancak uç uca eklenmiş kullanışsız birimlerin ortaya çıkacağını belirtmektedir. Ev yapmak; önce bütünün tasarlanması, daha sonra parçalara inilerek bunlar arasındaki ilişkinin kurulmasıdır. Soykan buna *iç mekân örgenleşmesi* denildiğini belirtmiştir. Ev, ailenin yurdu, ev yapmak yaşamı biçimlendirmektir. Öte yandan evin sokak ve bahçeyle ilişkisi de dış mekân örgenleşmesini oluşturmaktadır. Buradaki evin dış mekânı, sokağın iç mekânını oluşturmaktadır.¹ İhsan Bilgin'e göre, hangi geleneğe ait olursa olsun, konvansiyonel bir evin belirleyici özelliklerini ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, kapı, pencere, sofa, çatı, merdiven gibi unsurlarının birbirine indirgenemez ayrı varlık alanlarına sahip olmasıdır. İkincisi ise, bu unsurların belirli örüntü kalıplarına göre bir araya gelmesidir. Bu evin inşaat süreciyle sonunda oluşacak unsurların birbirinden ayıramayacağını, inşaat yükselirken aynı zamanda duvarların, odaların, pencerelerin de biçimleneceğini belirtmiştir.² Bu inşa yöntemi, Türk evinde işlevler gereksinimiyle doğanın bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşayan kişinin gereksinimleriyle ihtiyaca göre, evin boyutu ve cephe düzenlemeleri değişmektedir. Gereksinimler benzer olduğu için yapıların benzerliği çok fazla olsa da farklı yönleri bulunmaktadır. Bu oluşum, bulunduğu çevreye göre değişiklik göstermektedir. Oluşan yapılar ise ortak bir mimarlık dilinin ürünü olmaktadır.

Bu ortak mimari dile sahip bölgelerden biri de Odunpazarı Bölgesi'dir. Mimari dilin cephe üzerinden incelenmesi, bu alan üzerinde yapılmıştır. Çalışmadaki amaç, Odunpazarı evlerinin cephelerinin mimari dilini ortaya koymaktır. Bunu gerçekleştirmek için de, mimari dil ve devamında da alan çalışmasının omurgasını oluşturan cephe dili açıklanarak çalışmaya başlanılmıştır. Kemal Aran bu konuya *yapı kalıp dili* olarak

1 Cogito18, 1999, 104

2 Cogito18, 1999, 145

yaklaşmıştır. Bu olgu da bu bölümde açıklanmıştır. Çalışma, Odunpazarı Bölgesi'nin tamamında gerçekleşmiştir. Bu alanı Şerafettin Caddesi ikiye ayırmaktadır. Caddenin iki yakasındaki evler, yerinde gezilerek, fotoğraflanarak detaylı bir inceleme yapılmıştır. Yapılan bu incelemeler, daha önceden yapılmış olan araştırmalar ve yapılan literatür çalışmasıyla desteklenmiştir. Bunlar sonucunda elde edilen cephe dili verileri tablolar halinde ayrıştırılarak sunulmuştur.

2 - Mimari Dil Nedir?

Mimar, tasarım gerçekleştirirken ister istemez *dışavurum* yapacaktır. Bu *dışavurum* izleyiciye mesaj vermektedir; ancak, karşıdaki, bunu anlayabilir, anlamayabilir ya da saçma bulabilir. Fischer'e göre soyut mimarlık yoktur, soyut bir bina da olamaz. Yeri, yapısı, biçimi ve eklemeliyle ortaya çıkan her binanın bize vereceği mesajlar bulunmaktadır. Ayrıca bu, mimarın kendi kararlarını, seçimini iletmesi anlamına gelir. Dolayısıyla her bina kişisel bir anlatımdır.³ Bir konuşmacı konuştuklarının anlaşılır olması için seçtiği, kullandığı kelimelere dikkat ediyorsa, belli bir dil kuralı vardır. Mimarlıkta da mesaj verilirken belli kurallar sistemi var mıdır, varsa bu kurallar çevremizi ve çevremizdeki yapıların okunabilirliğini nasıl etkilemektedir?

Noberg Schulz, bütünü, parçaların toplamından farklı bir şey olduğunu, yani tek tek öğelerin anlamlarının, içinde buldukları bağlama göre değişmekte olduğunu belirtmiştir. Kristal bardak yerine kahve fincanında şarap içmenin berbat olduğunu belirtmiştir.⁴ Cephe tasarlayan mimar da, tek tek öğeleri sürekli değiştirerek ya da bunların bir araya geliş biçimlerini değiştirerek nasıl bir sonuca vardığına bakmaktadır. Saussure'a göre dil, göstergeler dizgesidir;⁵ ancak Fischer, konuşma dilinin bundan çok farklı olduğunu, bağlamın önemli faktör olduğunu, dolayısıyla da dilin tek tek öğelerden oluştuğunun açıklanamayacağını belirtmektedir.⁶ Dil bir üretici sistemdir; müzik ve resim de aynı şekilde üretici sistemdir. Sınırlı malzemeyle çeşitli ürünler ortaya koymaktadırlar. Bu düzene mimarlığı da eklemek doğru olacaktır. Mimarlık alanı da elindeki sınırlı malzemeyle çok farklı yapılar ortaya koymaktadır.

Bir binanın anlamı, hem kendi dönemindeki, hem de kendinden önceki dönemlerdeki yapılarla kurduğu ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Bir cümleye ya da anlatıma başlarken seçilen kelimeler, sonradan gelecek sözcükleri ve çağrışımları etkiler. Bu uyum dengesi kurulmak zorundadır. Mimar da yapısına başladığında seçtiği taşıyıcı sistemi daha sonradan değiştiremez. Fischer "*ayrıntılara dikkat edilerek kurulmuş dizimsel bağlantılar mimarlığın konuşmasını sağlar*" demiştir.⁷ Saussure, dizimsel bağlantıya şu şekilde örnek vermektedir: "*Dil birimi binanın bir birimiyle*

3 Fischer, 2015, 12

4 Fischer, 2015, 14

5 Saussure, 1998, 45

6 Fischer, 2015, 15

7 Fischer, 2015, 37

*karşılaştırılabilir; örneğin, sütun taşıdığı bir tavanla dizinimsel bağıntıyı düşündürür; ayrıca bu sütun dor biçimindeyse o mekânda olmayan ion ve korint biçimdeki sütunlara anlak çağrışım yaptırır.*⁸ Konuşmaya yol açan ortamdır. Bir sınıftaki öğretmen-öğrenci diyalogu buna örnektir. Öğretmenin öğrencisine “Pencereyi kapat.” demesi ya da öğrencinin öğretmenine “Pencereyi kapatabilir misiniz?” demesi, bulunulan ortamdan kaynaklanmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışmada, Odunpazarı evlerinin cephe dili üzerinden çalışılırken; yerel mimarlığın ne olduğunu anlamak, bulunduğu coğrafyayı tanımak; ve Odunpazarı evlerinin bu bağlamda ele alınarak cephelerin dilinin tanımlanması doğru olacaktır.

3 - Cephe Dilinin Kavramsal İçerikleri

Cepheler kentsel mekânın parçalarıdır ve bu parçaların birbiriyle ve bütünle ilişkisi tasarım ile şekillenmektedir. Cephe, kent kullanıcıları tarafından anlamlandırılmaktadır. Dolayısıyla cepheler taşıdıkları anlamlar sayesinde kent dilini oluşturmaktadırlar. Cephe, yapının dış yüzüdür ve kentsel mekânı sınırlandırır.⁹ Cephe bir bütün olmasına rağmen tek tek elemanlardan oluşmaktadır. Bu elemanları birbirine bağlayan *ortak dil* cephenin kompozisyonunu meydana getirmektedir.¹⁰ Mimari mekân ögesi olan cepheler, işlevlerinin yanı sıra duruma göre *işaret* veya *simge* olarak da görülebilmektedir.¹¹ Cephenin mimari elemanlarının bir araya geliş biçimini ortaya koymak, mimari formunu anlamak için cephe dilini anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu cephe düzenlemeleri değişik biçimlerde olabilmektedir. Yerel mimari kimlikte; doğal koşullar ve kısıtlı teknoloji nedenli akıllı çözümler ile cephe şekillenmiştir. Yakın çevredeki malzemelerin kullanılmasıyla yerel kimlik ortaya çıkmıştır.¹²

Kemal Aran’a göre; doğadaki kalıpların kendilerini tekrarlaması, belirli koşullarda, belirli ilişkiler olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kalıplaşmanın somutlaştığı her durum eşsiz ve farklıdır; çünkü herhangi bir yer ve zamanda kalıpların bulunduğu çevre ve mekânda eşsizdir. Yapıyı oluşturan kalıplar doğada olduğu gibi yaşayan kalıplarsa, yapıda da tekrar etmelerini görebiliriz; çünkü onların anlamları vardır. Bir pencere, açıldığı avluya göre nasıl anlamlıysa, terasa açılan kapı çevresiyle nasıl ilişkili ve anlamlıysa ya da saçağın uzantısı nasıl anlamlı ise, bu durumu diğer yapılarda da görebiliriz. Ancak bu kalıplar doğadaki bir ağacın yaprağı gibidir. Ağaçtaki tüm yapraklar birbirine benzerdir; ama aynı şekilde damarlanmaları ya da kıvrımları farklı olduğu için hepsi birbirinden eşsiz derecede farklıdır. Yapılarda da avluya açılan bir pencerenin güneşte kalması durumu, farklılık oluşturacaktır; terasa açılan kapının eşliğinin yüksek olması, orada basamak oluşmasına neden olacaktır. Bu durum “benzerlikler içindeki

8 Saussure, 1998, 182

9 Şenyiğit, 2010, 16

10 Şenyiğit, 2010, 8

11 Şenyiğit, 2010, 18

12 Şenyiğit, 2010, 19

farklılıklar” arasındaki denge ile ortaya çıkmaktadır. Aran, doğallık karakterinin hayvanlar ve bitkilerde olduğu gibi, yapıların organik karakterleriyle karıştırılmaması gerektiğini söylemektedir. Yapı yapan usta, zanaatkâr yapı elemanlarını yerleştirirken tüm ölçüleri eşit veya kusursuz yapamaz. Tüm yapı ve elemanlar, çizgiler dik ve açıları oranlıysa yapı kusursuzluğa ulaşır; ancak robotik görünümünden ya da anlayıştan bir farkı kalmaz. Yaşayan bir yapının esnek geometrisi onun kusuru değildir, etkileşime girdiğinde yerde kendini az da olsa gösteriyor demektir. Ayrıca Aran, bu konuyu doğallık olarak ele alarak karanfil örneğini vermektedir. “Adını koyamadığımız kalite” olarak adlandırdığı bu uyumu karanfilin genetik şifresine bağlamaktadır. Yapıda da aynı şekilde olduğunu savunan Aran, yapının tavan döşemesinin, pencere boşluğunun bir süreç içerisinde bütüne doğru uyum sağlamasının, yapının genetik şifresinden kaynaklandığını belirtmektedir. Nasıl karanfil için genetik şifre gerekiyorsa, yapı için de aynı ihtiyaç vardır. Bu şifre, yapı yapana bir dizi direktifi öyle net ve akışkan sağlar ki, yapının bağımsız olan her bir ögesi bulunduğu konuma göre yeniden şekillenir. Aran, yapı kalıp dilini; yapıyı anlamayı sağlayan ve geleneğin bütününe içeren bir *oluşturma* olarak tanımlamıştır. Bu dil bir araç değil, içinde yaşanan ortam olarak düşünülür. Kalıbı ise, elle tutulan somut bir şeyden çok, karmaşık ve özgün bir sonucu gerçekleştiren ilişkiler alanı olarak tanımlamaktadır. Zihnimizdeki formları yöneten kalıplar, somut olan yapıların soyut temsilcileridirler. Yapı kalıp dili ile üretilen evler, her biri kurallarca belirtilen morfolojik özellikler taşır; ancak bunun ötesinde sınırsız çeşitleri vardır. Yapı kalıp dili, formları yöneten kalıpların üç boyutlu bileşenlerine sonsuz çeşitlilik veren bir yapı sistemi oluşturur ve herhangi bir kültürdeki anlamlı mekânların sınırlı sayıdaki organizasyonunu tanımlar. Kalıp dili bir yapı ailesini meydana getirir.¹³

O halde kalıp dili tam anlamıyla kopyalama olmasa da, buna benzer bir durumdur. Nasıl bir ailede kardeşler aslında birbirine benziyor ama aslında farklılarsa, doğada olan tüm canlılar için geçerli olan bu durum bazı yapı aileleri için de söylenebilir. Kalıplar neyin nasıl yapılacağını anlatan, bazen kesin yaptırımları olan bir sistem olsa da bulunduğu yere göre şekillenebilen bir durumdur. Kalıp dilleri küçük yapılarda kapsayıcı olabilirken, büyüklerde ise bu kalıplar eleman haline gelmektedir. Elemanların oluşumunu açıklayan kalıplardır, elemanların bir araya gelerek yapıyı oluşturmasını sağlayan yine kalıplardır. Kalıp aynı zamanda formdur. Dolayısıyla kalıp formdan ayrı düşünülemez. Odunpazarı evleri de bir yapı ailesidir ve bu bağlamda ele alınmıştır.

Odunpazarı da, yerel malzemelerin kullanılmasına, bu malzemelerin bir araya gelişlerinin farklılığına ve detaylandırılmasına göre cephe kurgusunu ve bölgenin mimari cephe dilini oluşturmuştur. Bu cepheyi anlamak için, cepheyi oluşturan elemanların değerlendirilmesi ve bir araya geliş biçimlerinin incelenmesi gerekmektedir. Odunpazarı'nın cephesinin dili de bu doğrultuda incelenmiştir.

13 Aran, 2002, 123-192

4 - Yerel Mimarlık ve Anadolu Konut Mimarlığı

Vernaküler mimarlık, bir yörenin kendine özgü dili olarak tanımlanmaktadır. Mimaride vernaküler, yapılarıdaki benzerlik durumunu teşhis etmeye yarayan tipolojik yöntemin temelidir.¹⁴ Bu mimari biçimlenmeyi anlatan kavramlardan biri de yerel mimarlıktır. Vernaküler mimaride herhangi bir tasarım ve ifade yöntemi yoktur, strüktürü ve malzemesi yapının biçimini oluşturur. Yapı malzemesi her zaman doğaldır. İklima ve doğaya uyma, onunla bütünleşme, bu mimarinin en önemli özelliğidir.¹⁵

Türk evinin yapı teknolojisinde zemine bağlı, kalıcı, kalın duvarların üzerine daha ince duvarlı bir kuruluş söz konusudur. Bu yapıların esnek kurgusu, nesilden nesile değişen ihtiyaçlara göre uyum sağlayabilmektedir. Yapılar tekdüzeliğe sahip değildir; aksine bütünlük için çeşitliliğe sahiptir. Standart yapı elemanı ahşaptır. Dış duvarlar karkas içinde tuğla, kerpiç dolgu, ahşap kaplama ya da bağdadi şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁶ Yapı yerleşimi komşuluk ilişkisi ve sokak tasarımı üzerine kurulmuştur. Evler arasındaki ilişki; bitişik-ayrık, yakın-uzak, aynı hizada-farklı hizada olmak üzere birçok çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik komşuluk ilişkilerindeki yakınlığa, münasebet türündeki isteğe göre değişmektedir.¹⁷ Bektaş'a göre ise bu evlerin en önemli özelliği doğaya tezat oluşturmadan ona uygun olmalarıdır. Evler içten dışa doğru gelişmektedir; işlev ön plandadır. Dışarıdan içerisi okunabilmektedir.¹⁸ Bu evlerin bir araya gelmesiyle, komşuluk ünitesi olan mahalleler oluşmuştur. Mahallenin bir odağı vardır ve satın alma işlevi buradaki hiyerarşi basamağının ilkidir. Bakkal veya birkaç dükkân satın alma işlevini gerçekleştirmektedir. Mahallenin birimleri olan sokaklar, dar ve gölgelidirler. Sokaklarda çeşmeler göze çarpmaktadır. Evlerin birinci katları, dışa sağırdır ve sokağa göre bükülürler; üst katları ise bu bükülmeye göre dörtgen odalar oluşturabilmek için sokağa çıkmalar yaparlar. Sokak kamusal alandır, çıkmalar sokağı bütünüyle görebilmeyi sağlamaktadır.¹⁹

Kemal Aran, yerel mimarlık konusunu *kırsal mimarlık* olarak ele almıştır. Kırsal yapılar doğa ile insan arasındaki etkileşimin benzersiz örneklerindedir. Bu yapılar, eğitilmiş-profesyonel mimarlar tarafından değil, gündelik yaşamın içinden gelen yapı ustaları tarafından inşa edilmektedir. Zaman içinde değişiklik gösteren bu evler doğal çevreyle son derece uyum içindedir ve çevreye hemen hemen olumsuz bir etkisi yoktur.²⁰ Aran, kır yapılarının farkının doğal karakterinden geldiğini belirtmektedir. Yapay bir üslup kaygısı gütmeyen, sanayi öncesi dönemde toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, yer

14 Paköz, 2016, 171

15 Sezgin, 1984, 44

16 Cansever, 2013, 150-151

17 Cansever, 2013, 152

18 Bektaş, 2014, 38-45

19 Bektaş, 2014, 90-95.

20 Çekül Vakfı, 2012, 5

ve iklim şartlarına göre oluşturulmuştur. Kırsal yapılar, kültürün *özel yaşamını, barınma gereksinimini ve doğayla iç içe yaşayıp gitme hünerini* ortaya koymaktadır.²¹ Kır yapıları ve bunların bir araya gelerek oluşturduğu geleneksel doku, bireyden topluma genişleyen bir yapı göstermektedir. Ev, oda, sokak, mahalle ve kent şeklinde organik bir anlayışla yayılmaktadır. Bu yapı içerisinde; kimlikler, görenekler, inançlar ifade edilme olanağı bulunmaktadır. Bu yapıların mimari ürünleri; gösterişsiz, yalın ve çevresiyle uyumludur. Kırsal mimarlıkta önemli ilkelerden biri, evlerin içini göstermemek; bir diğeri ise, başka evlerin önünü kapatmamaktır.²² Kırsal mimarlıkta doğayla iç içe olma durumu vardır; ancak Odunpazarı'nda böyle bir durum söz konusu değildir. (Odunpazarı Bölgesi'ne ticari mekânlar daha sonra gelmiştir.) Bu sebeple kırsal mimarlık gibi görünse de Odunpazarı evleri bu kategoriye girmemektedir.

5. Eskişehir Odunpazarı Evlerinin Cephe Dili Üzerinden İncelenmesi

Çalışma Odunpazarı Bölgesi'nin tamamında bulunan evlerin cepheleri incelenerek yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler sonucu, Odunpazarı yapı ailesinin ortak bir dili olduğu tespit edilmiş ve bu durum cephe dili üzerinden incelenmiştir. Bu dil, bölgedeki yapıların cephelerinde tespit edilen bir ifade ortaklığının sonucudur. Bu ifade ortaklığı; cephedeki hareketliliğe ve doluluk-boşluk durumuna göre yapılmıştır. Kapılar, pencereler ve tüm cephe üzerinde yapılan yerinde araştırmalar sonucu benzer ve farklı özellikler ortaya konulmuştur.

5.1 - Odunpazarı Evlerinin Genel Özellikleri

Kentsel yerleşimi Frigler dönemine kadar uzanan Eskişehir'in iki farklı yerleşim yerini saptamak mümkündür. Bunlar Dorylaion Bölgesi ve Türklerin gelişiyle oluşan Odunpazarı Bölgesi'dir. Dorilyaion savaşında I. İzzettin Kılıçarslan'ın ordugahını bu bölgeye kurması dolayısıyla burası 12. yüzyıldan beri Sultanyüğü olarak bilinmiştir. Eskişehir'in Osmanlı topraklarına katılmasından sonra 14. yüzyıldan itibaren Sultan-Önü olarak anılmıştır.²³ Odunpazarı Bölgesi GEEAYAK (Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) tarafından 1981 yılında kentsel sit ilan edilmiştir. 1986 yılında da Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından kentsel sit olarak kabul edilmiştir. Bölgenin bu niteliği kazanmasındaki başlıca etken; burada bulunan evlerin, Türk konut mimarisinin özellikleri ile ait oldukları döneminin sosyal, kültürel özelliklerini ortaya koymasındadır.²⁴ Odunpazarı Bölgesi 19. yüzyıla ait geleneksel dokuyu barındırmaktadır. Evler, bölgenin tam ortasında bulunan Kurşunlu Külliyesi'nin etrafına kurulmuştur. Aynı zamanda Porsuk'un su baskınlarından korunmak için de kent burada biçimlenmiştir. Odunpazarı Bölgesi'nin organik bir dokusu vardır ve yapılar da bu dokuya uygun olarak yerleştirilmiştir. Bir ev sokağa bakıyorsa, tüm çıkmaları da sokağa

21 Aran, 2002, 14-15.

22 Çekül Vakfı, 2012, 7.

23 Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002, 22

24 Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002, 29

bakmaktadır. Ev sakininin, oturduğu yerden sokağı görebilmesi amacıyla, sokağa doğru cephe verilerek, yapı parseline paralel değil de sokağa döndürülerek inşa edilmiştir. Kapıya geleni ve geleni-geçeni görmek için cumbalarda ya da çıkmalarda sokakla görsel iletişim kurulmuştur. Burası ailenin özel mekânıdır ama sokakla iletişimi koparmamaktadır.²⁵

Odunpazarı Bölgesi, konumu itibarıyla şehrin merkezinde yer almakta; dokusu ve sokakların şekillenişleriyle şehrin diğer bölgelerinden ayrılmaktadır. (Bk. *Harita 1*) Bu doku bölgenin sınırlarıyla sona ermektedir. (Bk. *Harita 2*)

▲ **Harita 1** -
Odunpazarı
Bölgesi'nin
şehir içindeki
yeri.

◀ **Harita 2** -
Odunpazarı
Bölgesi'nin
sınırı.

Kentin eski konut alanı olarak bilinen evler Osmanlı İmparatorluğu döneminin izlerini taşımaktadır. Günümüzde de kullanılan bu evler geleneksel Türk şehirlerine ait özellikleriyle Eskişehir'in dokusundan ayrılmaktadır.²⁶ Odunpazarı evleri, alt katlarında

25 Özkurt, 2006, 19

26 Ertin, 1994, 156

servis mekânları, üst katlarında yaşama alanları olacak şekilde planlanmıştır. İkinci katta yer alan çıkmalar, mekânı aydınlatan önemli unsurlardır.²⁷ Genellikle iki katlı ahşap ve kerpiç karışımı olan evlerin keresteleri kalın ve dayanıklıdır. Tek katlı olan yapılar kerpiç ve basit yapılar; iki katlı olanlar ise oymalı payandalar ve bağdadi adı verilen konsollarla desteklenmiş konak tipli yapılarıdır.²⁸ Evlerin cephe boyutuna göre çıkmaları tekrarlanmıştır. Çıkma ile sağlanan uyum, evin kâgir olan alt katıyla, dolma veya ahşap olan üst katını ustaca birbirine kaynaştırır.²⁹

Moloz taş, ahşap ve kerpiç kullanılarak inşa edilen evlerin birinci katları genelde moloz taşla veya ahşap hatıllı kerpiçle yapılırken ikinci katları yine ahşap ve kerpiçtir. İç ve dış duvarlar sıvanarak boyanmıştır. Üst katlarda görülen çıkma bağdadi tekniğiyle yapılmıştır. Ahşap strüktüre sahip çatıların üzerleri alaturka kiremitlerle kaplıdır. Bu bölgedeki evlerin cepheleri birbirinden farklıdır. İçlerinde bir grup evin süslemesi daha detaylıdır. Bunlara ek olarak daha sade, süsleme öğesinin yer almadığı ve küçük olan yapılar da bulunmaktadır. Bu evler Odunpazarı'nın kendisine ait dokusu içinde ayrı bir doku oluşturmaktadır.³⁰ Bu doku bitişik nizamlı konutların yanı sıra, dar ve dolambaçlı, yer yer hafif eğimli kaldırım taşlarının oluşturduğu sokaklar şeklindedir.³¹ Parsel büyüklükleri 100-150 metrekare arasında değişmektedir. Bitişik nizam, parsel büyüklüğü ve komşu binaların konumlanmaları yerleşim düzenini etkilemiştir.³²

6 - Odunpazarı Evleri Cephelerinin Dili - Alan Çalışması

Odunpazarı evleri denildiğinde, insanların aklında belli bir tip oluşmaktadır. Bunun sebebi bu bölgedeki evlerin, ortak bir mimari dile göre yapılmasıdır. Dili oluşturan benzer ve farklı özellikler, arazinin eğimine, sokağın konumlanışına ve ihtiyaçlara göre değişmiştir. Bu ortak dil, bölgedeki tüm evlerin cephelerinden elde edilen sonuçlara göre ortaya konulmuştur. Yerinde tespit, fotoğraflar, ve literatür taraması verileriyle elde edilen sonuçlara göre, Odunpazarı evlerinin cephe dilinde benzer ve farklı özellikler bulunmaktadır. Bu farklılıklar kapılar, pencereler ve cephedeki çıkma özelliklerine göre değişmektedir.

Odunpazarı evlerinin cephelerinde giriş kapıları vurgulanmıştır. Bu kapıların üzerinde balkonlar, saçaklar ve cumbalar görülmektedir. Balkonları ve cumbaları taşıyan elemanların üzerindeki süslemeler eğrisel biçimleriyle zenginlik oluşturmaktadır. Bu cephe dili incelemesini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

27 Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002, 53

28 Ertin, 1994, 27

29 İşcan, 2009, 4

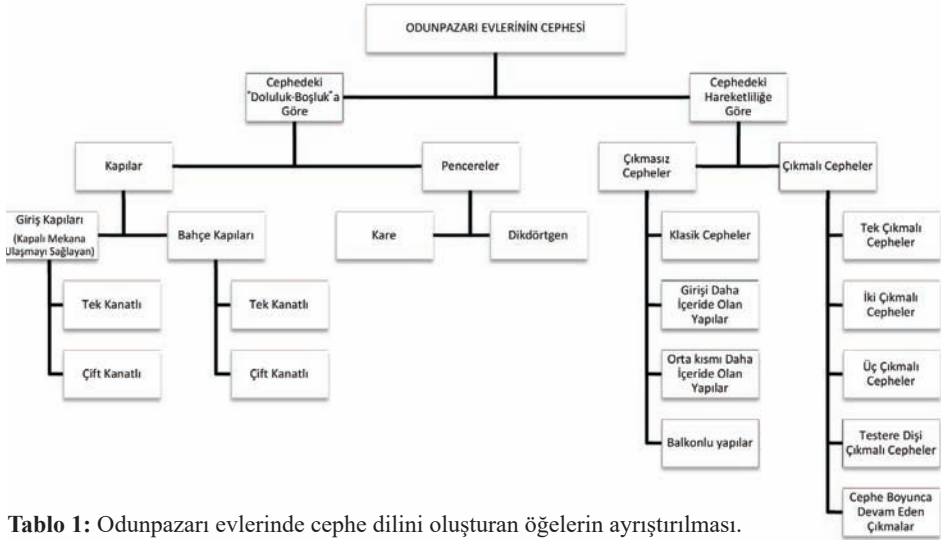
30 Olcay Uçkan ve Uçkan, 2002, 54

31 Ertin, 1994, 27

32 Halaç, 2006, 21

- 6.1 Cephedeki doluluk-boşluk durumuna göre
 - 6.1.1 Kapılar
 - 6.1.2 Pencereleler
- 6.2 Cephedeki hareketliliğe göre
 - 6.2.1 Çıkmasız Cepheler
 - 6.2.2 Çıkmalı Cepheler

Cephedeki doluluk-boşluk durumu, cephedeki sürekliliği kesen ve boşluk sağlayan kapılar ve pencereler üzerinden ele alınmıştır. Kapılar; cephede bulunan ve kapalı mekana ulaşmayı sağlayan giriş kapıları ve bahçe kapıları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu iki tür kapı ise kendi içerisinde tek kanatlı ve çift kanatlı olmak üzere iki çeşittir. Pencereleler ise formlarına göre kare ve dikdörtgen olarak ikiye ayrılmıştır. Cephedeki hareketlilik ise cephenin sokağa olan çıkmaları üzerinden, çıkmasız ve çıkmalı cepheler olarak ele alınmıştır. Çıkmasız cephelerde sokağa çıkma yoktur; ancak cephede sürekliliği kesen hareketleler ve bunların yanı sıra balkonlu tipler bulunmaktadır. Çıkmalı cepheler ise çıkmanın sayısına ve türüne göre değişmektedir. (Tablo 1)

Tablo 1: Odunpazarı evlerinde cephe dilini oluşturan öğelerin ayrıştırılması.

Tablo 1’de Odunpazarı evlerinin cephelerinin dilinin incelenmesinde ele alınan kategoriler gösterilmiştir. Bu kategoriler bir sonraki tabloda daha detaylı olarak, alt başlıkları eklenerek sunulmuştur.

Yapılan bu ayrıştırmalara, alt başlığı olarak özellikleri eklenmiştir. Bu özellikler, cephedeki dilin ortak kurgusunu oluşturmaktadır. (Tablo 1.a.)

6.1 - Cephedeki Doluluk-Boşluk Durumuna Göre

Cephedeki doluluk ve boşluk, kapı ve pencereler üzerinden ele alınmıştır.

6.1.1 - Kapılar

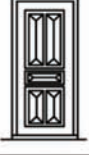

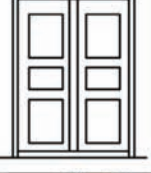

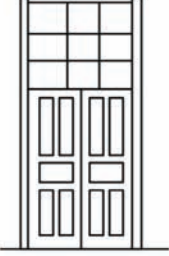

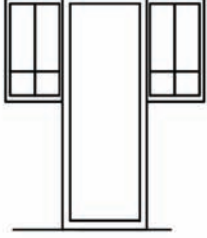

Kapıları, doğrudan sokağa açılan giriş kapıları ve bahçeye açılan giriş kapıları olarak ikiye ayırmak mümkündür. Çift kanatlı ve bahçe giriş kapısı olan evler, at arabalarının girmesi içindir ve gelir düzeyi yüksek olan ailelere ait olduğu görülmektedir.³³ Evlerin giriş kapıları vurgulanmıştır ve kapılar sokağa açılmaktadır. Kapıların tamamındaki geometrik desenli ahşap işlemler aynı türden olmakla birlikte işlemlerin boyutları, kapıların boyutlarına ve bölmelerine göre farklılık göstermektedir. Kapıların ahşap bölmesinin üzerlerinde aydınlatma amaçlı pencereler kimilerinde varken kimilerinde bulunmamaktadır. Kapı eğer büyükse bu pencere mevcuttur. Kapıların üzerinde bulunmasının yanı sıra, kapı yanlarında bulunan pencereler de mevcuttur. Bu pencerelerdeki farklılık ise bölmelerinin sayısına göre değişmektedir. Kapıların bazıları saçaklıdır. Yapılara giriş sokaktan sağlanmaktadır. Girişi sağlayan kapılardaki farkı ikiye ayırabiliriz; düzayakla girilen kapılar ve birkaç basamaktan sonra ulaşılan kapılar olarak ele alabiliriz. Kapıya ulaşımın birkaç basamak vasıtasıyla gerçekleşmesi, topografik etkenler ile kullanım isteklerinin sonucudur. Bu özellikler teker teker bir kapıda bulunurken, özelliklerin birlikte bulunduğu kapılar da mevcuttur. Buradan çıkarımla kapıları 5 farklı kategoride ele alabiliriz. (Tablo 2)

◀ **Tablo 2.** Odunpazarı evlerinin cephelerinin kapı özellikleri.

Kategorilere ayrılan bu kapıların birbirlerine benzer özellikleri olduğu gibi birbirinden farklı özellikleri de bulunmaktadır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Tablo 2.1.)

33 Özüdoğru, Ertuğrul ve Manaz, 2005, 22.

<p>1</p> <p>Tek Kanatlı, Giriş Kapısı</p>	 	<p>2</p> <p>İki Kanatlı, Bahçe Kapısı</p>	 	<p>3</p> <p>Tek Kanatlı, Üzeri</p>	
<p>4</p> <p>İki Kanatlı, Üzeri Pencere</p>	 	<p>5</p> <p>İki Kanatlı, Üzeri ve Yanları Pencere</p>	 	<p>6</p> <p>Tek Kanatlı ve Yanları Pencere</p>	

Kıvılcım, 2008'den yararlanılarak, Elif Atıcı tarafından geliştirilmiştir.

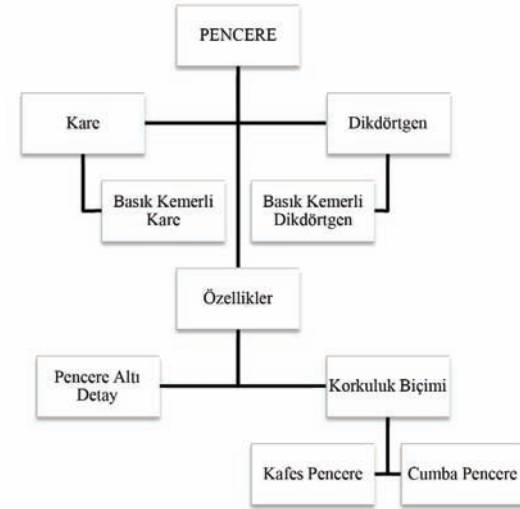
KAPILAR	1	2	3	4	5	6
İŞLEME (Tabla)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KAPI ÜZERİ PENCERE			✓	✓	✓	
KAPI YANI PENCERE					✓	✓
KAPI ÜZERİ SAÇAK		✓				
MERDİVEN	✓					

Tablo 2.1. Odunpazarı evlerinin cephelerinin kapı incelenmesi

6.1.2 - Pencereleler

Odunpazarı evlerinde çift kanatlı ve giyotin adı verilen sürme pencereler bulunmaktadır. Pencerelelerin kare, basık kemerli kare, dikdörtgen ve basık kemerli dikdörtgen formları vardır. Bu pencereler de kendi içerisinde ahşap parçalarla bölümlere ayrılarak boyutları küçültülmüştür. Bodrum kat pencerelerinin dışında demir şebeke bulunurken esas katlarda demir parmaklık ya da kafesler bulunmaktadır.³⁴ Bu kafeslerin düz ve bombeli olanları mevcuttur. Kafeslerin biçimleri, yaşamı evin iç mekânıyla sınırlanmış kadınların, mahremiyetleri bozulmadan sokağı rahatça gözlemleyebilmelerine olanak sağlamıştır.³⁵ Örneğin bombeli kafesler, sokağı gözlemlemenin yanı sıra, buralara saksı vb koymayı da kolaylaştırmıştır. Yapıların az önem taşıyan bölümleri tek yöne açılırken, köşelerde bulunan daha önemli mekânların ise birden fazla cephesi ve pencereleri bulunmaktadır. Bunlar da arsaya yerleşme olanaklarının verdiği ölçüde artmaktadır.³⁶

Pencerelerin özellikleri ise; pencere altı detayları ve korkuluk biçimleri olarak ele alınmıştır. (Tablo 3.)

◀ **Tablo 3.** Odunpazarı evlerinin cephelerinin pencere ve türlerinin özellikleri.

Kategorilere ayrılan bu pencerelerin birbirlerine benzer özellikleri olduğu gibi birbirinden farklı özellikleri de bulunmaktadır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Tablo 3.1.)

34 Özüdoğru vd., 2005, 23-24.

35 Azezli, 2009, 41.

36 Sönmez, 1984, 74.

1 Kare Pencere		2 Kare ve Basık Kemerli		3 Kafes Pencere	
					
4 Dikdörtgen Pencere		5 Basık Kemerli Dikdörtgen		6 Cumba Pencere	
					
Kıvılcım, 2008'den yararlanılarak, Elif Atıcı tarafından geliştirilmiştir.					

	1	2	3	4	5	6
KARE FORM	✓	✓				
DİKDÖRTGEN FORM			✓	✓	✓	✓
KAFES PENCERE			✓		✓	
CUMBA PENCERE						✓
PENCERE ALTI DETAY	✓	✓				
BASIK KEMER		✓	✓		✓	

Tablo 3.1. Odunpazarı evlerinin cephelerinin pencere incelenmesi.

6.2 - Cephedeki Hareketliliğe Göre

Odunpazarı evlerindeki çıkmaların taşıyıcı sistemi tümünde ahşaptır; ancak bağdadi tekniğiyle sıvandığı için anlaşılabilir duruma gelmiştir.³⁷ Cephedeki çıkmalar, konutun yer aldığı arsanın topografik özellikleri ile Türk evinin geleneksel yaşantısı doğrultusunda biçimlenen unsurlardır. Çıkmaların hangi amaçlarla yapıldıklarını şöyle sıralayabiliriz:

- İklim koşullarına bağlı olarak en elverişli ışık, görüntü ve serinleme olanaklarını sağlamak (Yazın gölge yapmak, kışın ise zemin katı olumsuz hava şartlarından korumak gibi dengeli tasarıma yönelmek)
- Üst katlarda zemin kattan daha büyük kullanım alanları oluşturmak
- Serbest geometriye parseli iç mekânda algılamamak
- Türk evinde önem taşıyan mekânları vurgulamak (başoda, köşk, sofa çıkması, konut girişi üzeri çıkması gibi).³⁸

6.2.1 - Çıkmasız Cepheler

Çıkmasız cepheler türlerine göre 4 kategoriye ayrılmıştır

Klasik cepheler: Girişi ortadan ve yandan yapılan bu evlerin çoğunluğu iki katlı olmasına rağmen tek katlı olanları da bulunmaktadır. Tek katlı olan yapılar bodrum kat üzerine yapılmış basit yapılardır.

Girişi daha içeride olan yapılar: Tek katlı ve iki katlı örnekleri mevcuttur. Bu yapıların girişleri yan tarafta ya da ortadadır. Cepheye bakıldığında bir duvar sürekliliği görülmez, bu süreklilik girişin içeri alınmasıyla kesilir.

Orta kısmı daha içeride olan yapılar: Tek katlı ve iki katlı örnekleri mevcuttur. Bu yapılarda sadece giriş değil, aynı zamanda girişin bulunduğu dikey cephe de daha içeridedir.

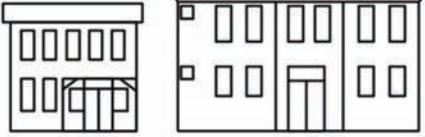

Balkonlu yapılar: Bu yapılar iki katlıdır. Balkonun cephe düzleminden içeride olduğu bir ev; balkonun cephe düzleminden dışa taşkın olduğu bir ev olmak üzere, bölgede toplam iki adet balkonlu ev bulunmaktadır.

Odunpazarı Bölgesi'nde çıkmalı cephelerin kat yüksekliğinin, çıkmasız cephelerin kat yüksekliğinden genel olarak fazla olduğu görülmüştür. Çıkmasız cepheli evler bir ya da iki katlıdır. Balkonlu yapıların, sadece 2 adet olması dikkat çekicidir.

Kategorilere ayrılan bu cephelerin, bölgede birbirine benzer ve farklı örnekleri mevcuttur. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Tablo 4.)

37 Sönmez, 1984, 83

38 Üstün, 2011, 25

<p>1</p> <p>Klasik Cephe</p>		<p>2</p> <p>Balkonlu Cephe</p>	
		<p>3</p> <p>Girişi Daha İceride Olan Cephe</p>	<p>4</p> <p>Orta Kısmı Daha İceride Olan Cephe</p>
			
<p>Kıvılcım, 2008'den yararlanılarak, Elif Atıcı tarafından geliştirilmiştir.</p>			

Tablo 4. Odunpazarı evlerinin çıkmazsız cephelerinin incelenmesi.

6.2.2 - Çıkmalı Cepheler

Tek çıkmalı cepheler; bu tip evlerde çıkma, yanda, ortada ya da tüm cephe boyunca olabilmektedir. Çıkması yanda olan cephelerin girişi, yan cephede ya da bahçe girişindedir. Bu evler iki katlıdır. Çıkması ortada olan yapılarda pedimentli ve pedimentsiz olanları vardır. Bu tür cephenin görüldüğü yapılarda alt kısımda bulunan giriş bölümü cepheye göre daha içeride kalmaktadır.

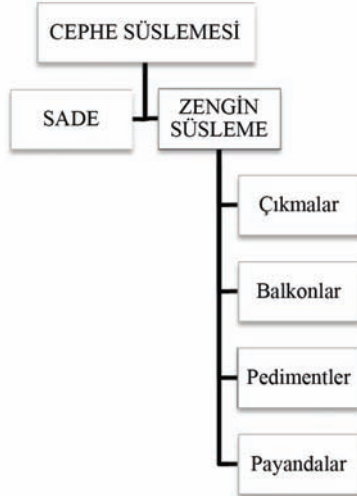
İki çıkmalı cepheler; bu tür yapılarda çıkmalar evin bulunduğu konuma göre değişmektedir. İki çıkma arasında balkonu bulunan yapılar ve pedimenti bulunan yapılar mevcuttur. Üç katlı yapılarda ise üst kısmın ortasında seyir köşkü adı verilen çıkma bulunmaktadır ve bu tür yapılarda pencereler yapıyı gösterişli hale getirmektedir.

Üç çıkmalı cepheler; Odunpazarı'nda diğer evlere nazaran daha büyük evlerdir.

Testere dişi çıkmalı cepheler; bu cephelerin oluşmasının sebebi, evlerin dar sokakların köşelerine yerleştirilmesidir. Odunpazarı'nda daha az bulunmaktadır.

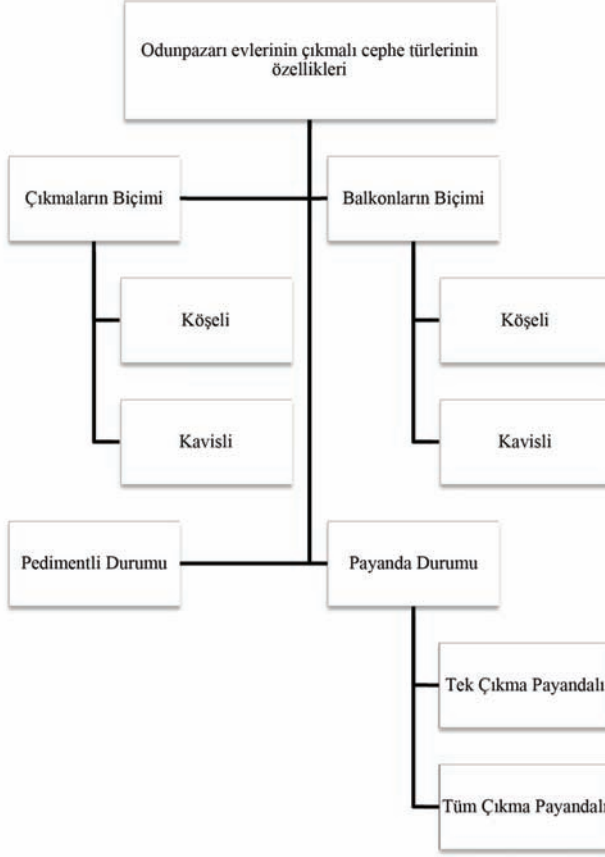
Cephe boyunca devam eden çıkmalar; pedimentli ve pedimentsiz olan yapılar üç katlıdır. Bu çıkmaların kademeli olarak katlarda çıkanları ve bu çıkmalardan ortası daha öne çıkan ve dairesel formulu olup pedimentli olanları mevcuttur.

Odunpazarı evlerinin çıkmalı cepheleri, sade ve zengin süslemeli olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Zengin süsleme ise; çıkmalar, balkonlar, pedimentler ve payandalar olmak üzere 4 başlığa ayrılmıştır. (Tablo 5)

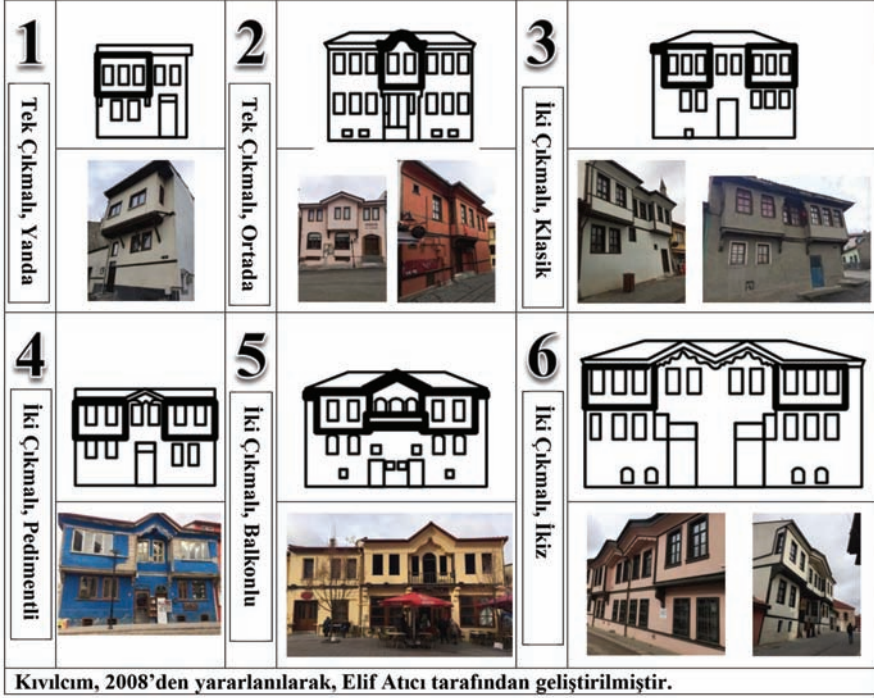
Tablo 5. Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin özellikleri.

Çıkımlar ve balkonlar biçimlerine göre, köşeli ve kavisli olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Cephedeki çıkımları taşıyan payandalar ise, çıkımların tamamında bulunmasına ya da bir çıkımda bulunmasına göre ikiye ayrılmıştır. (Tablo 5.1.)

Tablo 5.1. Odunpazarı evlerinin çıkımlı cephe türlerinin özellikleri.

Tek çıkımlı ve iki çıkımlı cepheler, tablo 5.1.'de ayrıştırılan kategorilere göre ele alınmıştır. Bu cephelerin benzer ve farklı özellikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Tablo 5.2.)

CEPHELER	1	2	3	4	5	6
KÖŞELİ ÇIKMA	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KAVİSLİ ÇIKMA						
KÖŞELİ BALKON					✓	
KAVİSLİ BALKON						
PEDİMENTLİ				✓	✓	✓
TEK ÇIKMA PAYANDALI						
TÜM ÇIKMA PAYANDALI	✓	✓	✓	✓	✓	✓
TEK ÇIKMALI	✓		✓			
İKİ ÇIKMALI		✓		✓	✓	✓

Tablo 5.2. Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi.

Üç çıkmalı ve iki çıkmalı cepheler, tablo 5.1.'de ayrıştırılan kategorilere göre ele alınmıştır. Bu cephelerin benzer ve farklı özellikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Tablo 5.3.)

1 Üç Çıkmalı		2 Testere Dişli Çıkma		3 Orta Kısım Önde Çıkma	
					
4 Tüm Kat ve Kademeli Çıkma		5 Kat Boyunca+Orta Kısım Önde		6 Kat Boyunca+Orta Kısım Önde	
					
Kıvılcım, 2008'den yararlanılarak, Elif Atıcı tarafından geliştirilmiştir.					

CEPHELER	1	2	3	4	5	6
KÖŞELİ ÇIKMA	✓	✓		✓	✓	✓
KAVİSLİ ÇIKMA			✓			
KÖŞELİ BALKON						
KAVİSLİ BALKON						
PEDİMENTLİ						✓
TEK ÇIKMA PAYANDALI			✓			
TÜM ÇIKMA PAYANDALI	✓			✓		
ÜÇ ÇIKMALI	✓					
TESTERE DİŞİ ÇIKMALI		✓				
TÜM KAT ÇIKMALI			✓	✓	✓	✓

Tablo 5.3. Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi

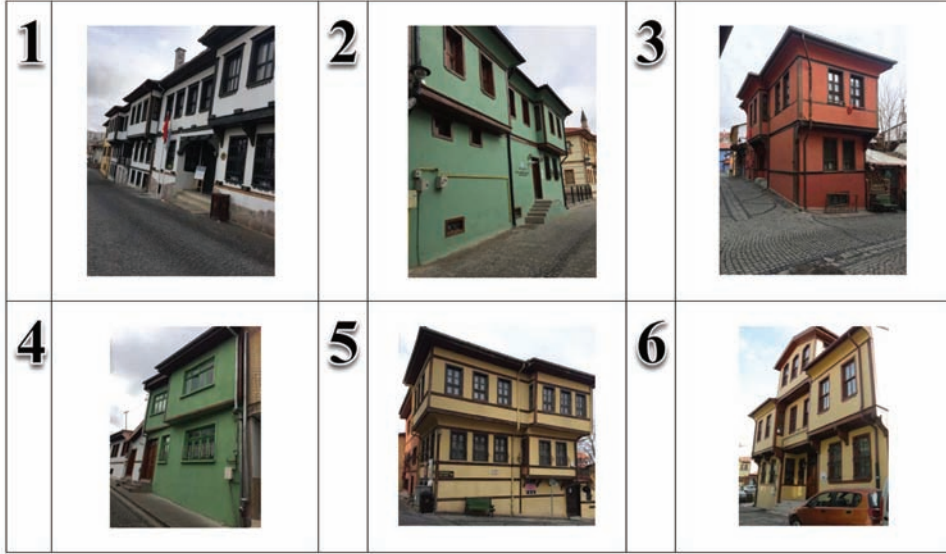
Çıkmalı cephe, Tablo 5.1.'de ayrıştırılan kategorilere göre ele alınmıştır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. Bu yöntemle Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi yapılabilmektedir. (Tablo 5.4.)

CEPHELER	1	2	3	4	5	6
KÖŞELİ ÇIKMA	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KAVİSLİ ÇIKMA				✓		✓
KÖŞELİ BALKON			✓			
KAVİSLİ BALKON						✓
PEDİMENTLİ						✓
TEK ÇIKMA PAYANDALI				✓	✓	
TÜM ÇIKMA PAYANDALI		✓	✓			✓
TEK ÇIKMALI		✓	✓			
İKİ ÇIKMALI						
ÜÇ ÇIKMALI						
TESTERE DİŞİ ÇIKMALI						
TÜM KAT ÇIKMALI	✓			✓	✓	✓

Tablo 5.4. Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi örneği 1

Çıkmalı cepheler, Tablo 5.1.'de ayrıştırılan kategorilere göre ele alınmıştır. Bu durum görselleri ve şemalarıyla birlikte ifade edilmiştir. Bu yöntemle Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi yapılabilmektedir. (Tablo 5.5.)

CEPHELER	1	2	3	4	5	6
KÖŞELİ ÇIKMA	✓	✓	✓	✓	✓	✓
KAVİSLİ ÇIKMA						
KÖŞELİ BALKON						
KAVİSLİ BALKON						
TEK ÇIKMA PAYANDALI					✓	
TÜM ÇIKMA PAYANDALI	✓		✓			✓
TEK ÇIKMALI			✓			
İKİ ÇIKMALI		✓				✓
ÜÇ ÇIKMALI	✓					
TESTERE DIŞI ÇIKMALI				✓		
TÜM KAT ÇIKMALI	✓				✓	

Tablo 5.5. Odunpazarı evlerinin çıkmalı cephelerinin incelenmesi örneği 2

7 - Değerlendirme ve Sonuç

Yapılan bu analiz çalışmasında, Günther Fischer ve Kemal Aran'ın çalışmaları üzerinden yeni bir cephe okuması geliştirilmiştir. Bu okumanın diğer çalışmalardan farkı, cepheyi oluşturan elemanların bir bütün halinde incelenmesidir. Bu inceleme, 6. bölüm başlığı altında detaylı olarak tablolara açıklanmıştır.

Döneminin sosyal yaşamışlıklarını ve tarihi birikimlerini yansıtan Odunpazarı Bölgesi, geleneksel kent dokusu, geleneksel evleri ve bunların yapım biçimleriyle, Türk evlerinin önemli örneklerinden olmuştur. Odunpazarı evlerinin cephe düzenlemeleri, aynı iklim tipine, kültürüne ve planına sahip bölgelerdeki yerel evlerin cephe düzenlemeleriyle benzerlik göstermektedir. Bu benzerliğe, kapı ve pencerelere oranla çıkmalarda daha fazla rastlanmaktadır. Benzerliğin yanı sıra değişen topoğrafya, iklim, sokak düzenleri ve yaşam şekillerinden dolayı cephelerin genelinde kullanılan malzemelerde farklılıklar görülmektedir. Bu malzeme farklılığı arazide bol bulunan malzemenin taş ya da ahşap olmasına göre değişmektedir.³⁹

Yapılan bu çalışmada Eskişehir'in geleneksel Odunpazarı evlerinin yapı kalıp dili, cepheler üzerinden ele alınmıştır. Bu ele alınış; cephedeki doluluk-boşluk durumuna ve hareketliliğine göre olmuştur. Cephedeki doluluk-boşluk durumu kapı ve pencereler üzerinde, hareketlilik ise cephenin tümünde incelenmiştir. Bu çalışma, alan çalışması ve literatür çalışmalarıyla desteklenmiştir. Literatür çalışmaları üzerinden daha ayrıntılara girilerek bunların biçimleri ve detayları üzerinde çalışılmıştır. Bunların sonucunda ise kapıların, pencerelerin ve cephelerin en belirgin benzer özellikleri ve farklılıkları tablolarla ortaya konulmuştur. Mimaride cepheler, bulunduğu yerin doğal yapısına ve tarih boyunca şekillenen koşullara göre değişmiştir. Odunpazarı evleri de ait oldukları Osmanlı Dönemi'nin ve Türk evinin özelliklerini taşımaktadır. Bu özellikler cephenin boyutuna ve cephede bulunan kapıların, pencerelerin ve diğer detayların çeşitliliğine göre değişmektedir. Tablolardan elde edilen sonuçlara göre kapı, pencere ve cephelerde birbirine benzer özellikler bulunmaktadır. Bu benzer özellikler, yapıyı oluşturan öğelerin yapı kalıp dilini oluşturmaktadır. Kapıların tablalı ve üzerlerinin pencereli oluşu en belirgin özellik olarak ortaya çıkmıştır. Kapı üzerinde bulunan saçaklar ve girişe ulaşmada kullanılan merdivenler ise ayırt edici özellik durumundadır. Pencereler ise kare ve dikdörtgen formlara; bunlara ek olarak pencere altı detaylara sahiptir. Cumba biçimleri de pencereleri birbirinden ayıran özellik durumunda ortaya çıkmıştır. Kemerli pencereler ise, bölgede az sayıda bulunmaktadır. Cephelerde ise göze çarpan ve evlerin neredeyse tamamında bulunan çıkmalar dikkat çekmektedir. En belirgin özellikler bu çıkmalar iken; çıkmaların şekli ve sayısı, payandaların ve balkonların durumu ayırt edici özellikleri olmaktadır. Çıkmaların köşeli olması en yaygın özelliktir; kavisli çıkmalar bölgede daha az oranda görülmektedir. Balkon, bu cephelerde neredeyse hiç görülmemekte olup, bölgede sadece iki adet balkonlu tipte yapı bulunmaktadır. Cepheyi meydana getiren öğelerin şekillenmesi ve çeşitlenmesi, cephenin boyutuna göre değişmektedir.

39 Bu savımıza dayanak oluşturabilecek bazı örnekler için bk. Demirci, 2015, 217-246; Gültekin, 2007, 261-272; Gök ve Kayserili, 2013, 175-216; Gökdemir, Demirel ve Kurt, 2014, 39-50; Ulusoy ve Ulusoy, 2015, 30-38; Öztank, 2013, 44-49.

KAYNAKÇA

- Aran, K. (2002), *Barınaktan Öte*, İstanbul: Ofset Yapımevi
- Azezli Bozkurt, S. G. (2009), *19. YY'da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bektaş, C. (2014), *Türk Evi*, İstanbul: Yem Yayın
- Cansever, T. (2013), *İslam'da Şehir ve Mimari*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık
- Cogito18. (1999), *Bir Anatomi Dersi: Ev*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Çekül Vakfı. (2012), *Anadolu'da Kırsal Mimarlık*, Bursa: Çekül Vakfı
- Demirci, D. (2015), Isparta İlçelerindeki Geleneksel Konut Mimarisi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 217-246.
- Ertin, G. (1994), *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Fischer, G. (2015), *Mimarlık ve Dil*, F.E. Akerson (Çev.), İstanbul: Daimon Yayıncılık
- Gök, Y., Kayserili, A. (2013), Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18 (30), 175-216.
- Gökdemir, A., Demirel, C. ve Kurt, Ç. (2014), Tarihi Kütahya Evleri Mimarisinin ve Yapısal Bozulma Etkenlerinin İncelenmesi, *BAÜ Fen Bil. Enst. Dergisi*, 16 (2), 39-50.
- Gültekin, N. (2007), Geleneksel Konut Dokusunda Kullanım Sürecinin Değerlendirilmesi-Beypazarı Örneği, *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi* 22 (3), 261-272.
- Halaç, H. (2006), Tarihi Odunpazarı'nın Mimari Yapılanmasını Ve Üslup Üzerindeki Etkilerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?, *Odunpazarı 2006: Tarihin Kapıları Aralıyor : Bin Yılın Mirası, Yaşayan Anıtlar Odunpazarı Evleri*, 21-25
- İşcan, N. (2009), *Sivil Mimarlık Örneği Evlerimiz*, Eskişehir: İşcan Yayınları
- Kıvılcım, F. (2008), *Tarihi Yapılı Çevrelerde Tasarım İlkeleri Üzerine Bir Çalışma, Eskişehir, Odunpazarı Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Olçay Uçkan, B. Y. ve Uçkan, E. (2002), *Eskişehir Odunpazarı Evleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı
- Özkurt, D. (2006). Tarihi Odunpazarı'nın Mimari Yapılanmasını Ve Üslup Üzerindeki Etkilerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz?, *Odunpazarı 2006: Tarihin Kapıları Aralıyor : Bin Yılın Mirası, Yaşayan Anıtlar Odunpazarı Evleri*, 19.

- Öztank, N. (2013), Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi ve Sokak Dokusunun Analizi, *Ege Mimarlık*, 2 (84), 44-49.
- Özüdoğru, Ş., Ertuğrul K. Z. ve Manaz, S. (2005), *Eskişehir Odunpazarı Ve Sivrihisar Evlerinin Cephe Örnekleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Paköz, A. E. (2016), Bir Standart Yaratma Aracı Olarak Türkiye’de Vernaküler Mimarlık, *Art Sanat*, 5.sayı, 171-177
- Saussure, F. (1998), *Genel Dilbilim Dersleri*, B. Vardar (Çev.), İstanbul:Multilingual Yayıncılık
- Sezgin, H. (1984), Vernaküler Mimari Ve Günümüz Koşullarındaki Durumu, *Mimarlık*, 221 (3,4), 44-47
- Sönmez, N. (1984), *Eskişehir’de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi Ve Geleneksel Konut Dokusunda Dizgesel Çözümlemeler*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları
- Şenyiğit. Ö. (2010), *Biçimsel Ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım:İstanbul’da Meşrutiyet Ve Halaskargazi Caddeleri’ndeki Cephelerin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ulusoy, M., Ulusoy, H. Elif (2015), Kültürel Değişim Bağlamında Konut; Konya Örneği. *Mimarlık Planlama Sanat Ve Tasarım*, 3 (1), 30-38.
- Üstün, B. (Kasım, 2011), Eskişehir Odunpazarı Evlerinde Çıkma (Cumba) Düzenleri, *Eskiyeni*, 24-29